

KK Ukrainy [Causation as a criminal-legal category in the project of the Criminal Code of Ukraine]. *Proiekt novoho Kryminalnoho kodeksu Ukrainy u vymiri verkhovenstva prava : materialy satelit. zakhodu v ramkakh V Kharkivskoho mizhnarodnoho yuryd. forumu* (m. Kharkiv, 21 veres. 2021 r.). Kharkiv, pp. 78–80. [in Ukr.].

ABSTRACT

Volodymyr Myslyvyy. The mechanism of a criminal offense related to the violation of traffic safety rules and vehicle operation by persons who drive vehicles. The mechanism of a criminal offense related to the violation of traffic safety rules and vehicle operation is considered. The study of this mechanism is conditioned by the modern trend of integrating the provisions of the theory of criminal law and related sciences of the criminal law cycle with the needs of judicial practice. The existing approaches to clarifying the mechanism of a criminal offense in related branches of jurisprudence and the feasibility of its study in criminal law are indicated. The interpretation of the mechanism of these criminal offenses in judicial practice is considered and analyzed. A criminal law concept of such a mechanism in actions against traffic safety, its features and peculiarities is proposed. The key element of the structure of this mechanism is determined by the activity of a person who drives a vehicle, violating traffic safety rules and vehicle operation. The significance of the method, situation, causal connection of this action for the occurrence of socially dangerous consequences and other objective and subjective features that have criminal law significance are considered. The methodological significance of the mechanism of criminal offenses related to violations of traffic safety rules and vehicle operation as a tool of legal analysis of these actions, their criminal law qualification and delimitation with related actions is indicated.

Keywords: *criminal offense, traffic safety and vehicle operation, mechanism of a criminal offense, method and situation of the mechanism of a criminal offense.*

УДК 343.412

DOI: 10.31733/2078-3566-2024-1-209-221

Роман МОВЧАН[©]

доктор юридичних наук, професор
(*Донецький національний університет
імені Василя Стуса, м. Вінниця, Україна*)

СПЕЦІАЛЬНІ НОРМИ ЩОДО КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ЖУРНАЛІСТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ (ст. ст. 345-1, 347-1, 348-1, 349-1 КК УКРАЇНИ): НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ КОМЕНТАР ОКРЕМИХ ДИСКУСІЙНИХ ПОЛОЖЕНЬ

У роботі надано науково-практичний коментар окремих положень статей 345-1, 347-1, 348-1, 349-1 КК України, за результатами проведення якого було, по-перше, сформульовано рекомендації щодо вирішення тих дискусійних питань, відсутність відповідей на які може завадити ефективному застосуванню вказаних заборон, по-друге, виявлено притаманні відповідним нормам недоліки, наявність яких уже негативно позначається на результативності перших, та висловлено пропозиції щодо усунення останніх.

Зокрема, наведено додаткові аргументи на користь висловленої в юридичній літературі пропозиції щодо поміщення всіх норм, присвячених кримінально-правовій охороні журналістської діяльності, у розділ V «Кримінальні правопорушення проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина» Особливої частини КК України.

Доведено, що застосування до журналіста ударів та інших насильницьких дій, що завдали фізичного болю і не спричинили тілесних ушкоджень, а також мордування та катування вимагає кваліфікації за сукупністю за ст. 171 та ч. 1 (ч. 2) ст. 126 або ст. 127 КК України, а не за ст. 345-1. Водночас підтримується точка зору щодо доцільності згадування в оновленій ст. 345-1 КК України про відповідні і наразі не вказані у ній види насильства.

Висловлено наукову гіпотезу стосовно того, що у випадку, коли погроза насильством (крім погрози вбивством) та насильство, що були застосовані до журналіста, були об'єднані єдиним умислом, вчинене потребує кваліфікації лише за ч. 2 ст. 345-1 та без посилання на ч. 1 ст. 345-1 КК України.

Аргументовано, що у випадках, коли погроза або насильство щодо журналіста

© Р. Мовчан, 2024

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-2074-8895>

romanmov1984@gmail.com

здійснюються з метою перешкодження законній професійній діяльності останнього, вчинене має кваліфікуватися за сукупністю за ч. 1 (ч. 2) ст. 171 та відповідною частиною ст. 345-1 КК України; у випадку ж переслідування за виконану професійну діяльність дії винного мають отримувати кримінально-правову оцінку з посиланням вже на ч. 2 ст. 171 та ст. 345-1 КК України.

Ключові слова: журналіст, перешкодження, вплив, законна професійна діяльність, інформація, погроза, знищення або пошкодження майна, насильство, тілесні ушкодження, посягання на життя, заручник, конституційні права, авторитет органів, спеціальний потерпілий, кримінально-правова охорона.

Постановка проблеми. Відповідно до ч. 2 ст. 3 Основного закону України утвердження і забезпечення прав та свобод людини є головним обов'язком держави. З-поміж іншого особливу увагу наша держава звернула на необхідність гарантування права кожного на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань, а також задекларувала пов'язане з цим право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір (ст. 34 Конституції України). Враховуючи ж те, що згадані пошук, одержання і поширення інформації здебільшого здійснюють журналісти, відповідне гарантування неодмінно повинне включати і створення належного законодавчого підґрунтя для безперешкодної професійної діяльності останніх.

Зокрема, важливим елементом механізму захисту законної професійної діяльності журналіста виступають положення Кримінального кодексу України (далі – КК), що встановлюють кримінальну відповідальність за вчинення різноманітних протиправних дій щодо представників цієї професії. При цьому маємо зазначити, що якщо у первинній редакції КК система норм, безпосередньо присвячених виключно кримінально-правовій охороні законної професійної діяльності журналіста, була репрезентована лише однією ст. 171, то з набранням чинності положеннями Закону України від 14 травня 2015 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення гарантій законної професійної діяльності журналістів» (далі – Закон від 14 травня 2015 р.) вона була доповнена одразу чотирма новими заборонами – ст. ст. 345-1, 347-1, 348-1 та 349-1 КК.

Однак попри те, що з часу ухвалення Закону від 14 травня 2015 р. вже минуло майже дев'ять років, у вітчизняній кримінально-правовій доктрині й досі невіршеними залишаються питання як щодо самої потреби доповнення КК перерахованими вище черговими спеціальними кримінально-правовими нормами, так і щодо оптимальності їх конструювання та особливостей кваліфікації. Потребою отримання відповідей на ці злободенні питання і викликана необхідність проведення представленого дослідження.

Аналіз публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. Окремі аспекти вказаної проблематики висвітлювались у працях таких вітчизняних науковців, як М. Акімов, А. Андрушко, А. Бондарчук, К. Буряк, Р. Веприцький, А. Вознюк, А. Волковська, В. Гацелюк, Є. Гладкова, Ю. Гродецький, І. Заєць, А. Коваленко, С. Лихова, О. Марін, С. Марко, І. Медицький, І. Митрофанов, О. Острогляд, В. Павликівський, Є. Пилипенко, Є. Письменський, К. Поп, Т. Созанський, Ю. Сподарик, Є. Стрельцов, М. Хавронюк, В. Шаблистий та ін. Попри констатовану дослідницьку активність, чимало проблем, пов'язаних із тлумаченням, застосуванням і визначенням подальших перспектив відповідних норм, викликають полеміку, а окремі з них залишаються недостатньо вивченими.

Отже, **метою** статті є науково-практичний коментар окремих положень ст. ст. 345-1, 347-1, 348-1, 349-1 КК, за результатами здійснення якого має бути: по-перше, сформульовано рекомендації щодо вирішення тих дискусійних питань, відсутність відповідей на які може завадити ефективному застосуванню вказаних заборон; по-друге, виявлено притаманні відповідним нормам недоліки, наявність яких уже негативно позначається на результативності перших, та висловлено пропозиції щодо усунення останніх.

Виклад основного матеріалу. Як уже зазначалося вище, чимало вітчизняних криміналістів критично оцінили потребу ухвалення Закону від 14 травня 2015 р.

Зокрема, на переконання О. Острогляда, особливого кримінально-правового захисту потребує виключно професійна діяльність журналістів, тоді як для охорони їхнього життя, особистих прав і свобод, майна тощо достатньо загальних норм [1, с. 176]. Подібні міркування лунають і з вуст Ю. Сподарика, яка зазначає, що аналіз усіх спеціальних норм щодо захисту журналістської діяльності (ст. ст. 345-1, 347-1, 348-1,

349-1 КК) засвідчив, що ці норми майже не застосовуються у практичній діяльності, вони є «непрацюючими» та неефективними і несуть лише лексичне навантаження, однак аж ніяк не змістовне. Через це дослідниця пропонує виключити всі зазначені вище спеціальні норми із КК [2, с. 216]. Думку про те, що внесення відповідних змін призвело до не виправданого збільшення обсягу кримінального закону, причому за рахунок кількості, а не якості кримінально-правових норм, свого часу висловлювали й деякі інші українські науковці [3; 4; 5; 6; 7].

Однак, незважаючи на ці зауваження, все ж варто погодитись із О. Марінім, який постфактум резюмує, що станом на сьогодні законодавець все ж вирішив надати законній професійній діяльності журналістів значення видового об'єкта кримінально-правової охорони, охопивши названі вище норми у розділ XV Особливої частини КК «Злочини¹ проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та злочини проти журналістів» [8, с. 203]. Як зазначає А. Коваленко, підставою для об'єднання відповідних норм (ст. ст. 345-1, 347-1, 348-1, 349-1 КК) є спільність деяких елементів кримінально-правової характеристики цих складів:

1) основним безпосереднім об'єктом кримінальних правопорушень (далі – к. пр.) проти журналістів виступають суспільні відносини, що забезпечують нормальну законну професійну журналістську діяльність;

2) спеціальний потерпілий – журналіст та/або його близький родич чи член сім'ї;

3) спеціальний мотив правопорушника – зв'язок вчиненого діяння зі здійсненням журналістської законної професійної діяльності (крім ст. 349-1, де законодавцем сформульовано спеціальну мету – спонукання журналіста вчинити або утриматися від вчинення будь-якої дії) [9, с. 22–23].

Водночас навіть *de lege lata* констатуючи виділення відповідного видового об'єкта, згаданий О. Марін закликає «не забувати» про ст. 171 «Перешкоджання законній професійній діяльності журналістів», місце якої, на думку фахівця, відтепер не в розділі V, а саме в розділі XV Особливої частини КК [8, с. 201]. Продемонстрована «розірваність» норм, котрі покликані забезпечувати кримінально-правову охорону законної професійної діяльності журналістів, обґрунтовано критикується і багатьма іншими вітчизняними криміналістами [10, с. 8; 11, с. 81], які, зокрема, звертають увагу на неоднорідність охоронюваних розділом XV Особливої частини КК суспільних відносин, що гарантують, з одного боку, авторитет органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян, а з іншого – законну професійну діяльність журналістів [12, с. 154–155; 13; 14, с. 82]. Для усунення згаданої «розірваності» Ю. Гродецьким пропонується два альтернативні рішення: 1) помістити всі аналізовані норми у розділ V «Кримінальні правопорушення проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина» Особливої частини КК; 2) створити новий розділ Особливої частини КК – V-1 «Кримінальні правопорушення у сфері підготовки та поширення масової інформації» [12, с. 169]. На нашу думку, враховуючи систему та принципи побудови Особливої частини чинного КК, більш вдалим є перший із запропонованих способів удосконалення законодавства.

Крім того, О. Марін аргументовано вказує і на необхідність забезпечення балансу між правами та обов'язками у відповідній сфері, адже очевидно, що, на відміну від журналістів, інші особи, спеціальний статус яких надає їм додатковий кримінально-правовий захист (службові особи; особи, які надають публічні послуги), несуть кримінальну відповідальність за зловживання таким статусом або за недбале його використання – іншими словами: за умисне чи необережне заподіяння шкоди, власне, завдяки тим додатковим можливостям, котрі надано їм за професією (посадою, службою, з огляду на послуги, що вони надають, тощо) [8, с. 203]. Висловлені О. Марінім переконання повністю розділяє і Т. Созанський, який також акцентує увагу на тому, що за існуючого стану речей порушується паритетність у відносинах, коли держава, забезпечуючи спеціальний статус кримінально-правової охорони журналіста, водночас не визнає його спеціальним суб'єктом к. пр. [15].

Свого часу зауваження, що за змістом були подібні до озвучених вище, лунали і з вуст Є. Письменського. Зокрема, учений ставив питання про необхідність криміналізації такого діяння, як поширення журналістом завідомо неправдивої

¹ Наразі вже не «злочини», а «кримінальні правопорушення».

інформації, адже ані дисциплінарна, ані цивільна відповідальність за такі дії, на відміну від кримінальної, не мають превентивних цілей і не можуть виступати ефективним запобіжником істотних порушень у сфері інформаційних відносин [16, с. 96–97; 17]. Усвідомлюючи, що ці науково обґрунтовані висновки навряд чи будуть ураховані при удосконаленні чинного КК, все ж маємо сподівання, що вони не залишаться поза увагою принаймні розробників проекту нового КК.

Повертаючись безпосередньо до тих норм, які з'явилися у КК за результатами набрання чинності Законом від 14 травня 2015 р., зазначимо, що згідно з офіційними статистичними даними найбільш часто з-поміж них на практиці застосовується ст. 345-1 КК «Погроза або насильство щодо журналіста», за якою в Україні щороку відкривається понад 30 кримінальних проваджень, із яких 5–6 (у середньому) направляється з обвинувальним актом до суду.

Об'єктивна сторона к. пр., передбачених ст. 345-1 КК, характеризується діянням, котре полягає у: 1) погрозі вбивством, насильством або знищенням чи пошкодженням майна потерпілого (ч. 1), пов'язаній із законною професійною діяльністю журналіста, або заподіянні потерпілому: 2) побоїв; 3) легких тілесних ушкоджень; 4) середньої тяжкості тілесних ушкоджень (ч. 2); 5) тяжких тілесних ушкоджень (ч. 3).

Одразу необхідно звернути увагу на те, що поряд із заподіянням легких чи середньої тяжкості тілесних ушкоджень у ч. 2 ст. 345-1 КК вказується лише на нанесення побоїв і при цьому не згадуються паралельно відзначені (разом із побоями) у ст. 126 КК удари та інші насильницькі дії, що завдали фізичного болю і не спричинили тілесних ушкоджень (ч. 1), та мордування (ч. 2), а також передбачене ст. 127 КК катування. У зв'язку з цим застосування до потерпілих таких (не передбачених ст. 345-1 КК) видів насильства вимагає кваліфікації за сукупністю за ст. 171 та ч. 1 (ч. 2) ст. 126 або ст. 127 КК. У цьому аспекті показовим може вважатися описаний нижче і добре відомий не лише вузьким спеціалістам, а й широкому загалу резонансний випадок.

04 жовтня 2021 р., перебуваючи у приміщенні кабінету голови правління АТ «Укресімбанк», журналіст Особа-5 та оператор Особа-6 проводили інтерв'ю із записом відеокоментаря за участю Голови правління АТ «Укресімбанк» Особи-1. Під час проведення інтерв'ю, у зв'язку новими питаннями, що виникли з боку журналіста, Особа-1 надав вказівку Особи-2 та Особи-3, які перебували в приміщенні службового кабінету, вилучити журналістське обладнання та видалити запис інтерв'ю. У той самий час до вказаного кабінету зайшов начальник управління внутрішньої безпеки, цивільного захисту та охорони АТ «Укресімбанк» Особа-4 та разом із Особою-2 й Особою-3 почав виконувати незаконну вказівку Особи-1. Зокрема, ігноруючи вимоги журналіста Особи-5 щодо припинення протиправних дій, Особа-4 та Особа-2, застосовуючи фізичну силу, викрутили руки Особи-5 та відібрали в Особи-6 техніку. Як наслідок, дії всіх осіб, які безпосередньо здійснювали фізичний вплив на журналістів, правильно були кваліфіковані за відповідними частинами ст. 171, а також саме за ст. 126, а не ст. 345-1 КК [18].

Через описану вище відверто нелогічну ситуацію в юридичній літературі резонно обґрунтовується положення про доцільність доповнення ст. 345-1 КК вказівкою у тому числі й на мордування та катування [19, с. 159]. Підтримуючи таку пропозицію, від себе додамо, що вважаємо за доцільне згадування в оновленій ст. 345-1 КК не лише про мордування та катування, а й про інші види фізичного насильства, перераховані у ст. 126 КК, – удари та інші насильницькі дії, що завдали фізичного болю і не спричинили тілесних ушкоджень.

Аналіз правозастосовних матеріалів засвідчує, що найчастіше за ст. 345-1 КК кваліфікуються випадки умисного заподіяння потерпілим легких тілесних ушкоджень та різноманітні погрози. При цьому в юридичній літературі звертається увага на те, що під погрозою насильством як ознакою об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ч. 1 ст. 345-1 КК, необхідно розуміти не лише доведений до потерпілого намір заподіяти йому побой чи тілесні ушкодження, але й намір заподіяти інші насильницькі дії (погрозу викрадення, погрозу позбавлення волі, погрозу введення до організму потерпілого без його згоди або поза його волею наркотиків тощо) [20, с. 15].

А. Бондарчук обґрунтовує положення про те, що якщо винний спочатку висловив погрозу вбивством або насильством щодо журналіста, його родичів чи членів сім'ї, а через деякий проміжок часу застосував до останнього реальне насильство, то

вчинене треба кваліфікувати за сукупністю злочинів, передбачених ч. 1 та 2 або 3 ст. 345-1 КК. Водночас учена зазначає, що як продовжуваний злочин може бути кваліфікована погроза або насильство щодо журналіста, якщо сама погроза вчиняється з надсиланням інформації погрозливого змісту в кілька етапів (але охоплювалась єдиним умислом винного) або виражаються різні види погроз (у різний час і з одного й того самого мотиву (перешкоджання законній професійній діяльності журналіста)) [19, с. 179]. Подібний підхід до кваліфікації інколи сприймається і на практиці.

Наприклад, одним із судів було встановлено, що Особа-1, будучи повідомленим кореспондентом Особою-2 та оператором-репортером Особою-3 про намір зібрати інформацію щодо фактичного стану справ із закладами громадського харчування в гідропарку «Лузанівка»:

1) спочатку шляхом усного висловлення погроз зламати ніс, висловлюючись нецензурною лайкою на адресу потерпілого та роблячи замахивання руками з метою нанесення удару, здійснив погрозу насильством стосовно Особи-2;

2) а потім наніс потерпілому один удар кулаком в ділянку грудної клітки зліва, тим самим спричинивши Особі-2 тілесне пошкодження, що належать до категорії легких тілесних ушкоджень за критерієм небезпеки для життя.

Як наслідок, Особа-1 був визнаний винним у вчиненні двох к. пр., передбачених ч. 1 (перший епізод) та ч. 2 (другий епізод) ст. 345-1 КК [21].

Водночас вважаємо за доречне навести тут правову позицію Касаційного кримінального суду Верховного Суду, котру останній виклав у справі, в якій винна Особа-1 судами нижчих інстанцій була засуджена за вчинення злочинів, передбачених ч. 2 ст. 342, ч. 1 та ч. 2 ст. 345 КК.

Не наводячи змісту всього рішення, лише зазначимо, що представники Феміди за наслідком розгляду відповідного провадження резюмували, що опір, погроза насильством та насильство, застосовані до працівника правоохоронного органу, котрі об'єднані єдиним умислом, вчинені безпосередньо після погрози вчинити такі дії, утворюють одне кримінально-карне діяння і не потребують додаткової кваліфікації за ч. 2 ст. 342, ч. 1 ст. 345 КК, а тому дії Особи-1 у такому випадку необхідно кваліфікувати лише за ч. 2 ст. 345 КК [22].

На нашу думку, змістовна подібність цієї справи до тієї фабули за ст. 345-1 КК, що була описана вище, є очевидною, адже, попри різні категорії потерпілих (працівник правоохоронного органу та журналіст відповідно), в обох випадках винні спочатку вчиняли погрози насильством щодо потерпілих, а потім, маючи єдиний умисел, одразу їх реалізували. Отже, з огляду на викладену правову позицію Касаційного кримінального суду Верховного Суду вважаємо, що у випадку, коли погроза насильством (крім погрози вбивством) та насильство, що були застосовані до журналіста, об'єднані єдиним умислом, вчинене потребує кваліфікації лише за ч. 2 ст. 345-1 та без посилання на ч. 1 ст. 345-1 КК.

Моментом закінчення к. пр., передбаченого ч. 1 ст. 345-1 КК, є час, коли погроза була доведена до відома та прийнята журналістом або його близьким родичем чи членом сім'ї як дійсна [19, с. 190; 23, с. 139]. Погрози іншого характеру, окрім передбачених диспозицією ст. 345-1 КК, наприклад, розголошення відомостей певного змісту, обмеження інших прав та інтересів потерпілого, не є підставою для кваліфікації за вказаною статтею [24, с. 22].

Суб'єкт аналізованого к. пр. загальний. З урахуванням того, що кримінальна відповідальність за заподіяння тяжких (ст. 121) та середньої тяжкості (ст. 122) тілесних ушкоджень настає з 14-річного віку, деякі вчені припускають, що і суб'єктом к. пр., передбачених ч. 2 (у частині завдання середньої тяжкості тілесних ушкоджень) та ч. 3 ст. 345-1 КК, теж є особа, яка досягла саме 14-річного, а не 16-річного віку [25, с. 1057]. Однак із такою точкою зору можна погодитися лише в аспекті *de lege ferenda*¹; а от із позиції *de lege lata* подібне трактування підтримане бути не може, позаяк у ч. 2 ст. 22 КК наведено вичерпний перелік к. пр., вчинення яких тягне кримінальну відповідальність із 14-річного віку. Тому, незважаючи на очевидну нелогічність цього положення,

¹ На невідповідності віку кримінальної відповідальності за посягання на окремі права журналістів вимогам загальних норм про посягання на життя, здоров'я, волю людини, вік кримінальної відповідальності в яких, відповідно до ч. 2 ст. 22 КК, становить 14 років, неодноразово зазначалося в юридичній літературі [19, с. 159; 23, с. 141; 7, с. 21].

суб'єктом к. пр., передбаченого будь-якою частиною ст. 345-1 (як і ст. ст. 347-1, 348-1 та 349-1) КК, є особа, яка досягла 16-річного віку.

Суб'єктивна сторона к. пр., передбачених ст. 345-1 КК, характеризується умисною виною. Інтелектуальний момент вини полягає в тому, що особа повинна усвідомлювати: ознаки потерпілого (що ним є саме журналіст, його близькі родичі чи члени сім'ї); законність професійної діяльності журналіста; зміст і характер своїх діянь (своїми діями особа має намір перешкодити діяльності журналіста, змінити її характер, припинити її чи вчинити злочин через діяльність, яка вже відбулася). Вольовий момент вини погрози щодо журналіста полягає в бажанні винного висловити чи продемонструвати погрозу вбивством або насильством щодо журналіста, його близьких родичів чи членів сім'ї з метою перешкодити, змінити характер здійснення цим журналістом законної професійної діяльності або припинити її. Не обов'язково, щоб винний дійсно мав намір реалізувати погрозу, натомість зміст вольового моменту насильства щодо журналіста, його близьких родичів чи членів сім'ї полягає в бажанні винного перешкодити, змінити характер журналістської діяльності, припинити її чи вчинити злочин через діяльність, яка вже відбулася [19, с. 160].

Вживання у ст. 345-1 КК формулювання «у зв'язку зі здійсненням законної професійної діяльності» вказує на зв'язок мотиву кримінально-протиправного посягання з професійною діяльністю журналіста. Відсутність вказаного зв'язку, а також обмеження незаконної діяльності журналіста виключає кримінальну відповідальність за аналізованою статтею – у таких випадках вчинюване має кваліфікуватися за нормами інших розділів (передусім розділу II) Особливої частини КК (ст. ст. 121, 122, 125, 126, 129, 195 тощо).

Наприклад, до одного із судів надійшли матеріали провадження стосовно Особи-1, яка обвинувачувалася у вчиненні к. пр., передбаченого ч. 1 ст. 345-1 КК, і якій інкримінувалося те, що вона висловлювала стосовно Особи-2, яка працює кореспондентом газети, у зв'язку зі здійсненням цим журналістом законної професійної діяльності, погрози вбивством, а також намагалася вчинити бійку.

Однак суд встановив, що з показів потерпілого, свідків – очевидців події, а також із відеозапису на електронному носії інформації видно, що перед вчиненням протиправних дій обвинувачений не був обізнаний, що Особа-2 є журналістом, який виконує свою професійну діяльність, оскільки потерпілий не представився, не повідомляв про свою приналежність до ЗМІ, не пред'явив посвідчення журналіста та не пропонував оглянути цей документ, а також не мав зовнішніх ознак, які б його ідентифікували. Мету свого візиту потерпілий також не пояснював, відеозйомку проводив мобільним телефоном. Зважаючи на це, суд зробив висновок, що в обвинуваченого не було підстав вважати, що Особа-2 є журналістом. При цьому представники Феміди акцентували увагу на тому, що посилення потерпілого на те, що обвинувачений гіпотетично міг його знати, оскільки, можливо, раніше бачив його репортажі та публікації в газетах, Інтернет-мережі, є тільки припущенням, що не спростовує необізнаність Особи-1 щодо професійної приналежності потерпілого. Сама ж собою належність Особи-2 до журналістської професії не означає обов'язкове упізнавання його всіма зустрічними. Як наслідок, Особа-1 була виправдана через відсутність у її діях складу інкримінованого к. пр. [26].

В юридичній літературі конкретизується, що мотив цього злочину виявляється через мету дій винного і має три прояви, а саме: 1) не допустити здійснення журналістом законної професійної діяльності (діяння вчиняється до початку виконання потерпілим службових обов'язків); 2) зупинити, перервати здійснення журналістом законної професійної діяльності (діяння вчиняється у процесі виконання потерпілим своїх службових обов'язків); 3) помститися потерпілому за здійснення журналістом законної професійної діяльності [25, с. 1057].

Як бачимо, зазначені форми фактично є проявами передбаченого ст. 171 КК «перешкоджання здійсненню журналістом законної професійної діяльності». Саме тому у випадках, коли погроза або насильство щодо журналіста здійснюються з метою перешкоджання законній професійній діяльності останнього, вчинене має кваліфікуватися за сукупністю за ч. 1 (ч. 2) ст. 171 та відповідною частиною ст. 345-1 КК; у випадку ж переслідування за виконану професійну діяльність дії винного мають отримувати кримінально-правову оцінку з посиланням уже на ч. 2 (як переслідування) ст. 171 та ст. 345-1 КК [27, с. 111]. Однак на практиці ці правила кваліфікації майже

завжди ігноруються, а дії винних щодо перешкодження здійсненню журналістом законної професійної діяльності, котрі виявляються у погрозі або насильстві щодо журналіста, кваліфікуються лише за відповідною частиною ст. 345-1 КК.

За наявності підстав передбачені ст. 345-1 КК діяння можуть утворювати сукупність не лише зі згаданими вище ч. 1 (ч. 2) ст. 126 та ст. ст. 127 і 171, а й зі ст. ст. 119, 120, 185, 186, 189, 255, 263, 296, 340, 345, 347-1, 348-1 (у випадку реальної сукупності), 349-1, 354, 364, 365 КК тощо.

У разі вчинення насильства щодо журналіста, що спричинило тяжкі тілесні ушкодження, котрі потягли смерть останнього, посягання виходить за межі складу злочину, передбаченого ч. 3 ст. 345-1 КК. Тому виникає потреба в додатковій кваліфікації дій винного за ч. 2 ст. 121 КК, а не за ст. 348-1 КК, оскільки склад злочину, сконструйований у межах останньої, передбачає виключно умисну форму вини щодо наслідків у вигляді смерті журналіста [19, с. 183].

Предметом іншого к. пр., передбаченого ст. 347-1 КК «Умисне знищення або пошкодження майна журналіста», є майно, що належить журналістові чи його близьким родичам або членам його сім'ї. Під дію ст. 347-1 КК не підпадають прояви знищення майна ЗМІ. Мається на увазі те, що якщо під час знімання сюжету зловмисник розбиває камеру телеканалу або ламає мікрофон, що перебуває на балансі ЗМІ, такі дії мають кваліфікуватися як один зі способів передбаченого ст. 171 КК перешкодження журналістській діяльності. За сукупністю зі ст. 347-1 КК таке діяння може бути кваліфіковано лише в тому випадку, коли відповідне майно (фото-, відеокамера, мікрофон тощо) належать особисто журналісту.

Також необхідно звернути увагу на те, що, на відміну від загальної ч. 1 ст. 194 КК, для інкримінування якої необхідно встановити, що умисне знищення або пошкодження майна завдало шкоду у великому розмірі, за ст. 347-1 КК кваліфікується будь-яке знищення або пошкодження майна потерпілих, незалежно від розміру завданої шкоди. Водночас у випадках знищення майна відверто незначної вартості (ручки, аркуша паперу тощо) або незначного пошкодження малоцінного майна не виключається застосування ч. 2 ст. 11 КК.

До речі, з огляду на добре відому давно проблему оцінності такого поняття, як «малозначність», в юридичній літературі зустрічаються пропозиції щодо законодавчого закріплення того, який розмір шкоди потрібно визначити як ознаку простого складу к. пр. (ч. 1 ст. 347-1 КК), а який слід вважати «значною шкодою», що виконувала б роль кваліфікуючої ознаки цього к. пр. [28, с. 146].

Кваліфікуючими ознаками, передбаченими ч. 2 ст. 347-1 КК, є: 1) спосіб вчинення к. пр. – підпал, вибух або інший загальнонебезпечний спосіб, 2) наслідки – загибель людей чи інші тяжкі наслідки.

Під *загибеллю людей* потрібно розуміти смерть як мінімум двох потерпілих, якими, на відміну від ч. 1 ст. 347-1 КК, можуть бути будь-які особи, незалежно від того, чи є вони журналістами або чи мають родинні зв'язки з такими потерпілими [29, с. 64].

Загибель однієї людини в результаті вчинення дій, передбачених ч. 1 чи 2 ст. 347-1 КК, необхідно розглядати як прояв інших тяжких наслідків, котрі також передбачають заподіяння тяжких тілесних ушкоджень хоча б одній особі чи середньої тяжкості тілесних ушкоджень двом або більше особам [30]. Не охоплюються поняттям «інші тяжкі наслідки» і не можуть бути кваліфіковані за ч. 2 ст. 347-1 КК випадки заподіяння майнової шкоди (незалежно від її розмірів), шкоди довкіллю (також незалежно від її масштабів), тривалого припинення, дезорганізації або обмеження функціонування ЗМІ чи інших підприємств, установ, організацій тощо.

Ставлення до згаданих у ч. 2 ст. 347-1 КК наслідків може бути лише необережним. Якщо ж винний передбачав і бажав або свідомо допускав настання цих наслідків, його дії мають кваліфікуватися за сукупністю к. пр., передбачених ч. 1 ст. 347-1 КК і, відповідно, ст. 345-1 або ст. 348-1 КК, якщо потерпілим є журналіст, його близькі родичі або члени сім'ї, чи ст. 115 (121, 122 тощо) КК у випадку заподіяння шкоди іншим особам.

Завершуючи аналіз відповідної кримінально-правової норми, не можемо не зауважити й те, що санкція ч. 1 ст. 347-1 КК є більш м'якою, ніж санкція загального складу к. пр., передбаченого ч. 1 ст. 194 КК (не передбачає такого альтернативного виду покарання, як позбавлення волі на певний строк). Крім того, звертає на себе увагу й та обставина, що за саму лише погрозу знищення або пошкодження майна журналіста (ч. 1

ст. 345-1 КК) гіпотетично може бути призначено покарання, котре є більш суворим (позбавлення волі на строк до 3 років), ніж за реальне знищення або пошкодження його майна (ч. 1 ст. 347-1 КК).

Кримінально-правова норма, викладена у ст. 349-1 КК «Захоплення журналіста як заручника», є особливою серед інших норм, що забезпечують кримінально-правову охорону журналістів. Це пов'язане з тим, що:

1) на відміну від інших статей, що стосуються журналістів, у диспозиції ст. 349-1 КК відсутня вказівка на спеціальний мотив – «у зв'язку із здійсненням журналістом законної професійної діяльності»;

2) про ст. 349-1 КК не згадується у примітці ст. 345-1 КК, в якій міститься законодавча дефініція поняття «професійна діяльність журналіста», а також розкриваються підстави підтвердження статусу журналіста.

Відрізняється зазначена норма і від загальної норми, що передбачає підстави кримінальної відповідальності за захоплення заручників (ст. 147 КК), та спеціальної, що передбачає підстави кримінальної відповідальності за захоплення представника влади або працівника правоохоронного органу як заручника (ст. 349 КК), причому не лише категорією потерпілих, але й іншими об'єктивними та суб'єктивними ознаками. З огляду на це є підстави вважати ст. 349-1 КК своєрідним гібридом незаконного позбавлення волі, викрадення людини та захоплення заручників [30, с. 141; 31, с. 148].

Суб'єктом к. пр., на відміну від суб'єкта к. пр., передбачених ст. ст. 147 і 349 КК, є осудна особа, яка досягла 16-річного віку. Тому варто погодитись із І. Газдайкою-Василишин, яка у зв'язку з цим висновок, що у випадку, коли винний у віці від 14 до 16 років затримує журналіста як заручника з метою спонукати родичів затриманого, державну або іншу установу, підприємство чи організацію, фізичну або службову особу до вчинення чи утримання від вчинення будь-якої дії як умови звільнення журналіста-заручника, то його дії необхідно кваліфікувати за ст. 147 КК як захоплення заручників [10, с. 13–14].

Суб'єктивна сторона к. пр. характеризується прямим умислом. Обов'язковою ознакою його суб'єктивної сторони є мета – спонукання журналіста до вчинення будь-якої дії (наприклад, оприлюднити, знищити, передати іншій особі відзнятий матеріал) або утримання від учинення будь-якої дії (наприклад, відмовитися від публікації матеріалів журналістського розслідування або від продовження такого розслідування).

На відміну від ст. 147 КК, адресатом вимоги у ст. 349-1 КК не можуть бути такі суб'єкти, як установи, підприємства, організації, службові особи, близькі родичі та члени сім'ї затриманого або інші фізичні особи. Тому якщо захоплення або тримання як заручника журналіста, його близьких родичів чи членів сім'ї вчинені з метою спонукання до певних дій чи бездіяльності не самого журналіста, а установи, підприємства, організації, службової особи або іншої фізичної особи, то таке діяння необхідно кваліфікувати за ст. 147 КК [25, с. 1066].

Захоплення заручника у випадку, передбаченому ст. 349-1 КК, здійснюється з будь-яких мотивів: як у зв'язку зі здійсненням цим журналістом законної професійної діяльності, так і з інших причин. Це пояснюється згаданим раніше фактом того, що, на відміну від інших норм, присвячених кримінально-правовій охороні журналістів (наприклад, ст. ст. 345-1 та 348-1), у диспозиції ст. 349-1 КК відсутня вказівка на мотив – «у зв'язку із здійсненням журналістом законної професійної діяльності». Такий стан речей справедливо критикується вітчизняними криміналістами, які зазначають, що відповідна протиправна поведінка мала б на меті спонукати журналіста здійснити чи утриматися від здійснення не будь-якої, а саме професійної діяльності журналіста [32, с. 129–130], адже незрозуміло, чому зі змісту спеціальної норми не вбачається її «спеціальний» характер – зв'язок між діяльністю потерпілого та потребою її посиленої кримінально-правової охорони [33, с. 14]. Зокрема, І. Газдайка-Василишин задається питанням: чому тримання журналіста «як заручника» з метою, наприклад, спонукати його повернути позичені ним кошти, або утриматися від статевих зв'язків із дружиною винного, або вчинити будь-які інші дії, не пов'язані із професійною діяльністю потерпілого, повинно впливати на кваліфікацію цього діяння та збільшувати ступінь його суспільної небезпечності (порівняно з випадками вчинення такого самого роду діянь щодо працівників інших професій чи безробітних) [3, с. 42]?

Реалізація мети захоплення або тримання журналіста як заручника перебуває за межами об'єктивної сторони цього складу злочину. Тому якщо реалізація цієї мети

утворює склад іншого к. пр. (наприклад, вимагання), відповідні діяння необхідно кваліфікувати за сукупністю к. пр.

Ще однією відмінністю ст. 349-1 від загальної ст. 147 КК є те, що в ній відсутні кваліфікуючі обставини. Зважаючи на це, М. Акімов небезпідставно констатує, що належна кримінально-правова оцінка діяння при його вчиненні щодо неповнолітнього або при поєднанні з погрозою знищення людей чи у разі настання тяжких наслідків є проблематичною. «Чи можлива або неможлива, – не впевнений правник, – кваліфікація вказаного із посиланням на ч. 2 ст. 147 КК?» [34, с. 15]. Схиляємося до підтримки вченого, який вважає, що у випадку, коли загальна норма виступає єдиною підставою кримінальної відповідальності, застосування спеціальної вимагатиме додаткової кваліфікації за умови, що вчинене виходитиме за межі захоплення або утримання специфічного потерпілого як заручника і винна особа зазіхатиме на інший об'єкт кримінально-правової охорони [33, с. 15].

Висновки. Отже, у результаті здійсненого науково-практичного коментаря окремих положень ст. ст. 345-1, 347-1, 348-1, 349-1 КК було, по-перше, сформульовано рекомендації щодо вирішення тих дискусійних питань, відсутність відповідей на які може завадити ефективному застосуванню вказаних заборон, по-друге, виявлено притаманні відповідним нормам недоліки, наявність яких уже негативно позначається на результативності перших, та висловлено пропозиції щодо усунення останніх. Зокрема:

1) доведено виправданість поміщення всіх норм, присвячених кримінально-правовій охороні журналістської діяльності, у розділ V «Кримінальні правопорушення проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина» Особливої частини КК;

2) аргументовано, що застосування до журналіста ударів та інших насильницьких дій, що завдали фізичного болю і не спричинили тілесних ушкоджень, а також мордування та катування вимагає кваліфікації за сукупністю за ст. 171 та ч. 1 (ч. 2) ст. 126 або ст. 127 КК, а не ст. 345-1. Водночас підтримується точка зору щодо доцільності згадування в оновленій ст. 345-1 КК про відповідні і наразі не вказані у ній види насильства;

3) висловлено наукову гіпотезу стосовно того, що у випадку, коли погроза насильством (крім погрози вбивством) та насильство, що були застосовані до журналіста, були об'єднані єдиним умислом, вчинене потребує кваліфікації лише за ч. 2 ст. 345-1 та без посилання на ч. 1 ст. 345-1 КК;

4) аргументовано, що у випадках, коли погроза або насильство щодо журналіста здійснюються з метою перешкоджання законній професійній діяльності останнього, вчинене має кваліфікуватися за сукупністю за ч. 1 (ч. 2) ст. 171 та відповідною частиною ст. 345-1 КК; у випадку ж переслідування за виконану професійну діяльність дії винного мають отримувати кримінально-правову оцінку з посиланням уже на ч. 2 (як переслідування) ст. 171 та ст. 345-1 КК.

Список використаних джерел

1. Острогляд О. В. Кримінально-правове регулювання в професійній діяльності журналіста. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. Серія «Право»*. 2021. № 11. С. 171–180.
2. Сподарик Ю. В. Кримінально-правова охорона законної професійної діяльності журналістів в Україні : дис. ... д-ра філос. : 081 Право. Львів, 2022. 246 с.
3. Газдайка-Василишин І. Б. Проблемні аспекти кримінально-правового захисту професійної діяльності журналістів. *Кримінально-правові та кримінологічні заходи протидії злочинності : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф.* (м. Одеса, 13 лист. 2015 р.). Одеса : ОДУВС, 2015. С. 41–42.
4. Лихова С. Я. Криміналізація суспільно небезпечних діянь проти журналістів як приклад порушення принципу структурності кримінального закону. *Проблеми науки кримінального права та їх вирішення у законотворчій та правозастосовній діяльності : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Харків, 8-9 жовт. 2015 р.). Харків, 2015. С. 270–274.
5. Медницький І. Б. Кримінально-правова охорона професійної діяльності журналіста у світлі останніх законодавчих змін. *Проблеми науки кримінального права та їх вирішення у законотворчій та правозастосовній діяльності : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Харків, 8-9 жовт. 2015 р.). Харків, 2015. С. 294–297.
6. Михайличенко Т. О. Введення до Кримінального кодексу України окремих спеціальних складів злочинів : питання доцільності. *Кримінальне право: традиції та новачії : матеріали Міжнар. круглого столу, присвяч. до дня народження видатного вченого, героя*

- України, академіка В. В. Сташиса (м. Запоріжжя, 09 лип. 2016 р.). Запоріжжя, 2016. С. 73–79.
7. Павликівський В. І. Кримінально-правове забезпечення свободи слова та професійної діяльності журналістів : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2017. 39 с.
8. Марін О. К. Кримінально-правова охорона журналістів в Україні: рефлексія підходу. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2018. Вип. 66. С. 198–207.
9. Коваленко А. В. Розслідування кримінальних правопорушень проти журналістів : навч. посібник. Івано-Франківськ : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2022. 250 с.
10. Газдайка-Василишин І. Б. Захоплення журналіста як заручника: проблеми теорії та практики. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства*. 2022. № 60. С. 3–19.
11. Митрофанов І. І., Стрельцов Є. Л. Кримінально-правове забезпечення охорони законної професійної діяльності журналіста : монографія / за заг. ред. Є. Л. Стрельцова. Одеса : Фенікс, 2017. 302 с.
12. Гродецький Ю. В. Кримінально-правова охорона законної професійної діяльності у сфері підготовки та поширення масової інформації. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2022. № 1. С. 146–172.
13. Поліщук О. М. Особливості криміналізації окремих складів злочинів щодо журналістів. *Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку України в умовах європейської інтеграції : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. : у 2 т.* (м. Одеса, 18 трав. 2018 р.). Т. 2. Одеса, 2018. С. 200–203.
14. Шаблістий В. В. Законна професійна діяльність журналіста як «новий об'єкт кримінально-правової охорони». *Вісник кримінологічної асоціації України*. 2016. № 2 (13). С. 78–84.
15. Созанський Т. І. Конструювання диспозицій статей, що забезпечують кримінально-правову охорону журналіста. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства*. 2022. № 60. С. 55–70. URL : <http://lib.pnu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/16398/1/6421-Article%20Text-18761-1-10-20221229.pdf>.
16. Письменський Є. О. Злочини у сфері професійної діяльності журналістів у контексті забезпечення потреб українського суспільства на сучасному етапі його розвитку. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2016. № 1. С. 90–103.
17. Письменський Є. О. Злочини у сфері професійної діяльності журналістів: поняття та класифікація. *Кримінально-правові та кримінологічні заходи протидії злочинності : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф.* (м. Одеса, 13 лист. 2015 р.). Одеса : ОДУВС, 2015. С. 142–143.
18. Вирок Голосіївського районного суду м. Києва у справі № 752/26562/21 від 14 вересня 2022 р. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106229405>.
19. Бондарчук А. С. Кримінально-правова характеристика погрози або насильства щодо журналіста в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2019. 269 с.
20. Волковська А. С. Погроза насильством як ознака об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ч. 1 ст. 345-1 КК України. *Матеріали VII-их наукових читань, присвячених пам'яті академіка В. В. Копейчикова* (м. Київ, 17 лист. 2017 р.) / редкол. : А. М. Завальний, Н. В. Лазнюк, Д. О. Тихомиров. Київ : НАВС, 2017. С. 14–16.
21. Вирок Суворовського районного суду м. Одеси у справі № 523/19686/21 від 7 листопада 2022 р. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107184627>.
22. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду у справі № 688/1521/17 від 11 липня 2019 р. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83084333>.
23. Буряк К. М. Злочини проти професійної діяльності журналістів в Україні: кримінально-правове та кримінологічне дослідження : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Дніпро, 2018. 251 с.
24. Веприцький Р. С., Гладкова Є. О. Кримінально-правовий аналіз злочинних посягань на свободу слова та перешкоджання професійній діяльності журналістів : наук.-метод. рекомендації. Харків : Харківський національний університет внутрішніх справ, 2016. 68 с.
25. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 10-е вид., перероб. та доп. Київ : ВД «Дакор», 2018. 1360 с.
26. Павликівський В. І. Кримінально-правове забезпечення свободи слова та професійної діяльності журналістів : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2017. 36 с.
27. Вирок Новокаховського міського суду Херсонської області у справі № 661/5624/19 від 11 листопада 2020 р. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92804798>.
28. Павликівський В. І. Особливості кваліфікації перешкоджання законній професійній діяльності журналіста. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія Юриспруденція*. 2015. № 15. Т. 2. С. 109–112.
29. Сподарик Ю. В. Особливості кваліфікації кримінальних правопорушень проти журналістської діяльності. *Актуальні проблеми держави і права*. 2021. Вип. 92. С. 141–150.
30. Дудоров О. О., Мовчан Р. О. Кримінально-правове поняття «інші тяжкі наслідки»: проблеми тлумачення та вдосконалення законодавства. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2015. № 1. С. 162–170. URL : http://www.lsej.org.ua/1_2015/44.pdf.
31. Вознюк А. А., Калиновський Б. В., Камінська Н. В. та ін. Посібник до навчального

курсу щодо безпеки журналістів : навч. посібник. Рада Європи, 2021. 146 с.

32. Горова О. Б. та ін. Правові засади взаємодії військовослужбовців Управління державної охорони України з представниками засобів масової інформації : навч. посібник. Ужгород : РІК-У, 2021. 204 с.

33. Медицький І. Б. Професійна діяльність журналістів: конституційні приписи та кримінально-правові гарантії реалізації. *Кримінальна юстиція в Україні: виклики та перспективи в світлі конституційної реформи : зб. тез першого Львівського форуму з кримінальної юстиції* (м. Львів, 18-19 вер. 2015 р.). Київ, 2015. С. 129–130.

34. Акімов М. О. Питання щодо недоцільності збільшення кількості спеціальних норм у проєкті Кримінального кодексу України (на прикладі захоплення заручників). *Реформування кримінального законодавства крізь призму історичного надбання : матеріали міжвідом. наук.-практ. круглого столу* (м. Київ, 18 бер. 2021 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2021. С. 13–16.

Надійшла до редакції 30.01.2024

Прийнято до опублікування 05.02.2024

References

1. Ostrohljad, O. V. (2021) Kryminalno-pravove rehulivannia v profesiinii diialnosti zhurnalista [Criminal law regulation in the professional activity of a journalist]. *Naukovo-informatsiinyi visnyk Ivano-Frankivskoho universytetu prava imeni Korolia Danyla Halyskoho. Seriia «Pravo»*. № 11, pp. 171–180. [in Ukr.].

2. Spodaryk, Yu. V. (2022) Kryminalno-pravova okhrona zakonnoi profesiinoi diialnosti zhurnalistiv v Ukraini [Criminal law protection of legitimate professional activities of journalists in Ukraine] : dys. ... d-ra filos. : 081 Pravo. Lviv. 246 p. [in Ukr.].

3. Hazdaika-Vasylyshyn, I. B. (2015) Problemni aspekty kryminalno-pravovoho zakhystu profesiinoi diialnosti zhurnalistiv [Problematic aspects of the criminal protection of the professional activity of journalists]. *Kryminalno-pravovi ta kryminolohichni zakhody protydyi zlochynnosti : materialy Vseukr. nauk.-prakt. konf.* (m. Odesa, 13 lyst. 2015 r.). Odesa : ODUVS, pp. 41–42. [in Ukr.].

4. Lykhova, S. Ya. (2015) Kryminalizatsiia suspilno nebezpechnykh diian proty zhurnalistiv yak pryklad porushennia pryntsyphu strukturnosti kryminalnoho zakonu [Criminalization of socially dangerous acts against journalists as an example of violation of the principle of structurality of the criminal law]. *Problemy nauky kryminalnoho prava ta yikh vyrishennia u zakonotvorchii ta pravozastosovni diialnosti : materialy Mizhnar. nauk.-prakt. konf.* (m. Kharkiv, 8-9 zhovt. 2015 r.). Kharkiv, pp. 270–274. [in Ukr.].

5. Medytskyi, I. B. (2015) Kryminalno-pravova okhrona profesiinoi diialnosti zhurnalista u svitli ostannikh zakonodavchykh zmin [Criminal law protection of the journalist's professional activity in the light of recent legislative changes]. *Problemy nauky kryminalnoho prava ta yikh vyrishennia u zakonotvorchii ta pravozastosovni diialnosti : materialy Mizhnar. nauk.-prakt. konf.* (m. Kharkiv, 8-9 zhovt. 2015 r.). Kharkiv, pp. 294–297. [in Ukr.].

6. Mykhailychenko, T. O. (2016) Vvedennia do Kryminalnoho kodeksu Ukrainy okremykh spetsialnykh skladiv zlochyniv : pytannia dotsilnosti [Introduction of certain special categories of crimes into the Criminal Code of Ukraine: the question of expediency]. *Kryminalne pravo: tradytsii ta novatsii : materialy Mizhnar. kruhloho stolu, prysviach. Do dnia narodzhennia vydatnoho vchenoho, heroia Ukrainy, akademika V. V. Stashysa* (m. Zaporizhzhia, 09 lyp. 2016 r.). Zaporizhzhia, pp. 73–79. [in Ukr.].

7. Pavlykivskiy, V. I. (2017) Kryminalno-pravove zabezpechennia svobody slova ta profesiinoi diialnosti zhurnalistiv [Criminal law enforcement of freedom of speech and professional activities of journalists] : avtoref. dys. ... d-ra yuryd. nauk : 12.00.08. Kharkiv. 39 p. [in Ukr.].

8. Marin, O. K. (2018) Kryminalno-pravova okhrona zhurnalistiv v Ukraini: refleksii pidkhotu [Criminal legal protection of journalists in Ukraine: reflection of the approach]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriia yurydychna*. Vyp. 66, pp. 198–207. [in Ukr.].

9. Kovalenko, A. V. (2022) Rozsliduvannia kryminalnykh pravoporushen proty zhurnalistiv [Investigation of criminal offenses against journalists: a study guide] : navch. posibnyk. Ivano-Frankivsk : RVV LDUVS im. E. O. Didorenka. 250 p. [in Ukr.].

10. Hazdaika-Vasylyshyn, I. B. (2022) Zakhoplennia zhurnalista yak zaruchnyka: problemy teorii ta praktyky [Taking a journalist as a hostage: problems of theory and practice]. *Aktualni problemy vdoskonalennia chynnoho zakonodavstva*. № 60, pp. 3–19. [in Ukr.].

11. Mytrofanov, I. I., Streltsov, Ye. L. (2017) Kryminalno-pravove zabezpechennia okhrony zakonnoi profesiinoi diialnosti zhurnalista [Criminal legal protection of the legal professional activity of a journalist] : monohrafiia / za zah. red. Ye. L. Streltsova. Odesa : Feniks. 302 p. [in Ukr.].

12. Hrodetskiy, Yu. V. (2022) Kryminalno-pravova okhrona zakonnoi profesiinoi diialnosti u sferi pidhotovky ta poshyrennia masovoi informatsii [Criminal law protection of legitimate professional activity in the field of preparation and dissemination of mass information]. *Visnyk Asotsiatsii kryminalnoho prava Ukrainy*. № 1, pp. 146–172. [in Ukr.].

13. Polishchuk, O. M. (2018) Osoblyvosti kryminalizatsii okremykh skladiv zlochyniv shchodo zhurnalistiv [Peculiarities of criminalization of certain types of crimes against journalists]. *Pravovi ta instytutsiini mekhanizmy zabezpechennia rozvytku Ukrainy v umovakh yevropeiskoi intehratsii : materialy*

- Mizhnar. nauk.-prakt. konf.* : u 2 t. (m. Odesa, 18 trav. 2018 r.). T. 2. Odesa, pp. 200–203. [in Ukr.].
14. Shablysty, V. V. (2016) Zakonna profesiina diialnist zhurnalista yak «novyi ob'iekt kryminalno-pravovoi okhorony» [Legal professional activity of a journalist as a «new object of criminal law protection»]. *Visnyk kryminolohichnoi asotsiatsii Ukrainy*. № 2 (13), pp. 78–84. [in Ukr.].
15. Sozanskyi, T. I. (2022) Konstruiuvannya dyspozytsii statei, shcho zabezpechuiut kryminalno-pravovu okhoronu zhurnalista [Construction of dispositions of articles that provide criminal legal protection of the journalist]. *Aktualni problemy vdoskonalennia chynnoho zakonodavstva*. № 60, pp. 55–70. URL: <http://lib.pnu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/16398/1/6421-Article%20Text-18761-1-10-20221229.pdf>. [in Ukr.].
16. Pysmenskyi, Ye. O. (2016) Zlochyny u sferi profesiinoi diialnosti zhurnalistiv u konteksti zabezpechennia potreb ukrainskoho suspilstva na suchasnomu etapi yoho rozvytku [Crimes in the field of professional activity of journalists in the context of meeting the needs of Ukrainian society at the current stage of its development]. *Visnyk Kryminolohichnoi asotsiatsii Ukrainy*. № 1, pp. 90–103. [in Ukr.].
17. Pysmenskyi, Ye. O. (2015) Zlochyny u sferi profesiinoi diialnosti zhurnalistiv: poniattia ta klasyfikatsiia [Crimes in the field of professional activities of journalists: concepts and classification]. *Kryminalno-pravovi ta kryminolohichni zakhody protydyi zlochnosti : materialy Vseukr. nauk.-prakt. konf.* (m. Odesa, 13 lyst. 2015 r.). Odesa : ODUVS, pp. 142–143. [in Ukr.].
18. Vyroky Holosiivskoho raionnoho sudu m. Kyieva u spravi № 752/26562/21 vid 14 veresnia 2022 r. [Verdict of Holosiivsky District Court of Kyiv in case No. 752/26562/21 dated September 14, 2022]. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106229405> [in Ukr.].
19. Bondarchuk, A. S. (2019) Kryminalno-pravova kharakterystyka pohrozy abo nasyilstva shchodo zhurnalista v Ukraini [Criminal law characteristics of threats or violence against journalists in Ukraine] : dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.08. Kyiv. 269 p. [in Ukr.].
20. Volkovska, A. S. (2017) Pohroza nasyilstvom yak oznaka ob'iektivnoi storony skladu zlochnu, peredbacheno ch. 1 st. 345-1 KK Ukrainy [The threat of violence as a sign of the objective side of the composition of the crime provided for in Part 1 of Article 345-1 of the Criminal Code of Ukraine]. *Materialy VII-ykh naukovykh chytan, prysviachenykh pam'iaty akademika V. V. Kopieichykova* (m. Kyiv, 17 lyst. 2017 r.). Kyiv : NAVS, pp. 14–16. [in Ukr.].
21. Vyroky Suvorovskoho raionnoho sudu m. Odesy u spravi № 523/19686/21 vid 7 lystopada 2022 r. [Verdict of the Suvorovsky District Court of Odesa in case No. 523/19686/21 dated November 7, 2022]. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107184627> [in Ukr.].
22. Postanova Verkhovnoho Sudu u skladi kolehii suddiv Druhoi sudovoi palaty Kasatsiinoho kryminalnoho sudu u spravi № 688/1521/17 vid 11 lystopada 2019 r. [Resolution of the Supreme Court as part of the panel of judges of the Second Judicial Chamber of the Criminal Court of Cassation in case No. 688/1521/17 dated July 11, 2019]. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83084333> [in Ukr.].
23. Buriak, K. M. (2018) Zlochyny proty profesiinoi diialnosti zhurnalistiv v Ukraini: kryminalno-pravove ta kryminolohichne doslidzhennia [Crimes against the professional activity of journalists in Ukraine: a criminal-legal and criminological study] : dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.08. Dnipro. 251 p. [in Ukr.].
24. Veprytskyi, R. S., Hladkova, Ye. O. (2016) Kryminalno-pravovy analiz zlochnykh posihan na svobodu slova ta pereshkodzhannia profesiinoi diialnosti zhurnalistiv [Criminal-legal analysis of criminal encroachments on freedom of speech and obstruction of journalists' professional activities] : nauk.-metod. rekomendatsii. Kharkiv : Kharkivskiy natsionalnyi universytet vnutrishnikh sprav. 68 p. [in Ukr.].
25. Naukovo-praktychnyi komentar Kryminalnoho kodeksu Ukrainy [Scientific and practical commentary on the Criminal Code of Ukraine] / za red. M. I. Melnyka, M. I. Khavroniuka. 10-e vyd., pererob. ta dop. Kyiv : VD «Dakor», 2018. 1360 p. [in Ukr.].
26. Pavlykivskiy, V. I. (2017) Kryminalno-pravove zabezpechennia svobody slova ta profesiinoi diialnosti zhurnalistiv [Criminal law enforcement of freedom of speech and professional activities of journalists] : avtoref. dys. ... d-ra yuryd. nauk : 12.00.08. Kharkiv. 36 p. [in Ukr.].
27. Vyroky Novokakhovskoho miskoho sudu Khersonskoi oblasti u spravi № 661/5624/19 vid 11 lystopada 2020 r. [Verdict of the Novokakhov City Court of the Kherson Region in case No. 661/5624/19 dated November 11, 2020]. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92804798> [in Ukr.].
28. Pavlykivskiy, V. I. (2015) Osoblyvosti kvalifikatsii pereshkodzhannia zakonnoi profesiinoi diialnosti zhurnalista [Features of the qualification of obstructing the legitimate professional activity of a journalist]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriya Yurysprudentsiia*. № 15. T. 2, pp. 109–112. [in Ukr.].
29. Spodaryk, Yu. V. (2021) Osoblyvosti kvalifikatsii kryminalnykh pravoporushen proty zhurnalistivskoi diialnosti [Peculiarities of qualification of criminal offenses against journalistic activities]. *Aktualni problemy derzhavy i prava*. Vyp. 92, pp. 141–150. [in Ukr.].
30. Dudorov, O. O., Movchan, R. O. (2015) Kryminalno-pravove poniattia «inshi tiazhki naslidky»: problemy tumachennia ta vdoskonalennia zakonodavstva [The criminal law concept of «other serious consequences»: problems of interpretation and improvement of legislation]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*. № 1, pp. 162–170. URL : http://www.lsej.org.ua/1_2015/44.pdf. [in Ukr.].
31. Vozniuk, A. A., Kalynovskiy, B. V., Kaminska, N. V., et al. (2021) Posibnyk do navchalnoho kursu shchodo bezpeky zhurnalistiv [Guide to the training course on the safety of

journalists] : navch. posibnyk. Rada Yevropy. 146 p. [in Ukr.].

32. Horova, O. B. ta in. (2021) Pravovi zasady vzaiemodii viiskovosluzhbovtiv Upravlinnia derzhavnoi okhorony Ukrainy z predstavnykamy zasobiv masovoi informatsii [Legal principles of interaction between servicemen of the State Security Office of Ukraine and representatives of mass media] : navch. posibnyk. Uzhhorod : RIK-U. 204 p. [in Ukr.].

33. Medytskyi, I. B. (2015) Profesiina diialnist zhurnalistiv: konstytutsiini prypysy ta kryminalno-pravovi harantii realizatsii [Professional activity of journalists: constitutional prescriptions and criminal law guarantees of implementation]. *Kryminalna yustyttsiia v Ukraini: vyklyky ta perspektyvy v svitli konstytutsiinoi reform* : zb. tez pershoho Lvivskoho forumu z kryminalnoi yustyttsii (m. Lviv, 18-19 ver. 2015 r.). Kyiv, pp. 129–130. [in Ukr.].

34. Akimov, M. O. (2021) Pytannia shchodo nedotsilnosti zbilshennia kilkosti spetsialnykh norm u proiekti Kryminalnoho kodeksu Ukrainy (na prykladi zakhoplennia zaruchnykiv) [Questions regarding the impracticality of increasing the number of special norms in the draft Criminal Code of Ukraine (on the example of hostage-taking)]. *Reformuvannia kryminalnoho zakonodavstva kriz pryzmu istorichnoho nadbannia* : materialy mizhvidom. nauk.-prakt. kruhloho stolu (m. Kyiv, 18 ber. 2021 r.). Kyiv : Nats. akad. vnutr. sprav, pp. 13–16. [in Ukr.].

ABSTRACT

Roman Movchan. Special norms regarding the criminal protection of journalistic activity (articles 345-1, 347-1, 348-1, 349-1 of the Criminal Code of Ukraine): scientific and practical commentary on certain controversial provisions. The article provides a scientific and practical commentary on certain provisions of articles 345-1, 347-1, 348-1, 349-1 of the Criminal Code of Ukraine, based on the results of which, firstly, recommendations were formulated for solving those debatable issues, the lack of answers to which can prevent the effective application of the specified prohibitions, secondly, the shortcomings inherent in the relevant norms were identified, the presence of which already negatively affects their effectiveness, and proposals were made for their elimination.

In particular, additional arguments are given in favor of the proposal expressed in the legal literature to place all norms dedicated to the criminal protection of journalistic activity in Chapter V «Criminal offenses against electoral, labor and other personal rights and freedoms of a person and a citizen» of the Special Part of the Criminal Code of Ukraine.

It has been proven that the use of blows and other violent actions against a journalist that caused physical pain and did not cause bodily harm, as well as beatings and torture requires qualification under the totality of Art. 171 and Part 1 (Part 2) of Art. 126 or Art. 127 of the Criminal Code of Ukraine, not Art. 345-1. At the same time, the point of view regarding the expediency of mentioning in the updated Art. 345-1 of the Criminal Code of Ukraine on relevant and currently not specified types of violence.

A scientific hypothesis has been expressed regarding the fact that in the case when the threat of violence (except for the threat of murder) and violence, which were applied to the journalist, were united by a single intention, the committed action requires qualification only under Part 2 of Art. 345-1 and without reference to Part 1 of Art. 345-1 of the Criminal Code of Ukraine.

It is argued that in cases where threats or violence against a journalist are carried out with the aim of hindering the latter's legitimate professional activity, the act should be qualified by the totality of Part 1 (Part 2) of Art. 171 and the corresponding part of Art. 345-1 of the Criminal Code of Ukraine; in the case of persecution for professional activity performed, the actions of the perpetrator must receive a criminal legal assessment with reference to part 2 (as persecution) of Art. 171 and Art. 345-1 of the Criminal Code of Ukraine.

Keywords: *journalist, obstruction, influence, legitimate professional activity, information, threat, destruction or damage to property, violence, bodily harm, assault on life, hostage, constitutional rights, authorities, special victim, special subject.*